

ПИТАННЯ ІНКЛЮЗИВНОСТІ НА ТЕРЕНАХ УКРАЇНИ. БЕЗБАР'ЄРНІСТЬ ТА СПОСОБИ ЇЇ ДОСЯГНЕННЯ

Рава Вікторія Ярославівна, студентка I курсу (групи ІБАСб-1-24-4.0д.), спеціальності 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

Науковий керівник: Григоревська О.В., доктор наук із соціальних комунікацій, старший науковий співробітник, професор кафедри інформаційних комунікацій Факультету української філології, культури і мистецтва Київського столичного університету імені Бориса Грінченка.

У статті досліджуються питання інклюзії. З використанням матеріалів «Довідника безбар'єрності» (2021 р.) дискутується термінологічна складова інклюзії. Презентуються результати власного дослідження авторки «Питання інклюзивності на теренах України – безбар'єрність та способи її досягнення» (2024 р.).

Ключові слова: інклюзія, безбар'єрність, доступність, людина з інвалідністю, «Довідник безбар'єрності», Луї Брайль, «Feel The View».

Сьогодні, як ніколи раніше актуальності набирають питання інклюзивності, доступності та безбар'єрності на теренах нашої країни, спонукаючи замислитись над правильністю вживання відповідної термінології, адже це той мінімальний вклад в покращення нашого суспільства, який може зробити кожен з нас. Візьмомо до прикладу таке загальновідоме словосполучення як «інвалідний візок». Здавалося б, нічого незвичайного, проте чи є воно коректним, чи не зачепить почуття людини та чи не призведе до непорозуміння? Відповіді на ці питання можна знайти в «Довіднику безбар'єрності», який детальніше аналізується у статті.

Формулювання цілей статті (постановка завдання): популяризувати «Довідник безбар'єрності» в суспільстві, поширити серед населення інформацію про інклюзію, обговорити безбар'єрність та способи її досягнення, продемонструвати сучасні технології, які змінюють світ для людей з інвалідністю.

Нові реалії сьогодення все частіше змушують нас замислитись не лише над рівнем доступності в Україні, але і над правильністю вживання нами таких термінів, як-от «інвалід», «людина з особливими потребами», «інвалідний візок», «колясочник», «сліпий», «глухий», «безногий», «людина з вадами» тощо. Безумовно, актуальність питання безбар'єрності була, є та буде, адже мова йде не лише про людей з інвалідністю, які є невід'ємною частиною нашого і будь-якого іншого суспільства, але й про дітей, вагітних жінок, громадян похилого віку, осіб з дитячими візками тощо. Для кожної з цієї групи населення необхідні умови для комфортного та безперешкодного проживання в нашій країні. У цій ситуації говориться про рівність кожного з нас, адже сьогодні ти повністю фізично здорова людина, а завтра, через зламану ногу, тобі прийде

переміщатись на милицях, або ж кріслі колісному. Чи призведе це до якихось труднощів? Чи, навпаки, середовище буде настільки сприятливим, що ти і не помітиш значущої різниці, або, принаймні, не відчуєш сильного дискомфорту від прогулянки по місту в своєму новому становищі?

На превеликий жаль, внаслідок повномасштабного вторгнення, кількість людей з інвалідністю в нашій країні стає дедалі більшою. Тому зараз ми повинні не просто продовжувати будувати інклюзивне суспільство – ми маємо робити це якомога швидше.

Проте для початку пропоную детальніше поринути у визначення кожного з тих ключових термінів, який неодноразово згадувався вище. А допоможе нам у цьому «Довідник безбар'єрності», ініціаторкою створення якого була перша леді України Олена Зеленська (Зеленська, 2021).

«Інклюзія» – це процес збільшення ступеня участі всіх громадян у соціумі. Вона передбачає усунення бар'єрів та розробку і застосування конкретних рішень, які дозволять кожній людині рівноправно брати участь у суспільному житті. Одним із ключових принципів інклюзії є залучення всіх людей у всі сфери життя.

Що ж інклюзія означає на практиці? Наприклад, якщо роботодавець говорить, що він дотримується принципів інклюзії, то всі суспільні групи та спільноти (різного віку, статі, переконань тощо) розуміють: тут їх не будуть дискримінувати через ці ознаки, а оцінюватимуть лише за компетенціями та професіоналізмом.

«Безбар'єрність» це: низькі пороги та широкі двері; коли на кріслі колісному можна дістатися всюди; коли сходинки не стають на заваді; зручно зайти в тролейбус з дитячим візком; поважати можливості іншої людини; розуміти інших без слів; жити повноцінним життям; приймати людей такими, якими вони є; коли зручно всім без винятку...

Повернімося ж до початку статі, аби розібратись, чи не припускаємось ми помилок в правилах мови:

ПРАВИЛЬНО	НЕПРАВИЛЬНО
Людина з інвалідністю, Людина з фізичними / сенсорними / психічними / інтелектуальними / ментальними порушеннями, Людина з порушеннями опорно-рухового апарату, Людина з порушеннями рухової функції.	Інвалід, Людина з обмеженими можливостями / людина з обмеженими фізичними можливостями, Людина з особливостями, Людина з особливими потребами, Каліка, Людина з нюансами, Особлива людина, Неповноцінний, Неповносправний, Недієздатний, Страждає на інвалідність, Інклюзивні люди.
Крісло колісне.	Інвалідний візок, візок, візочок, інвалідне крісло.
Людина, яка користуються кріслом колісним.	Колясочник, Візочник.
Людина з порушеннями зору, Людина з повною / частковою втратою зору, Незрячий / незряча (допустимий варіант).	Сліпий, Підсліпуватий, Людина з вадами зору.

Людина з порушеннями слуху, Людина з повною / частковою втратою слуху, Нечуючий / нечуюча людина.	Глухий, Глухонігий.
Людина з ампутованими кінцівками, Людина з ампутованою ногою / рукою.	Безногий, Безрукий, Одноногий, Однорукий, Ампутант, Людина з ампутацією, Інвалід-ампутант.
Людина з порушеннями / порушеннями функцій.	Людина з вадами / недоліками / дефектами.

У статті 3 Конституції України зазначається, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканість і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю. Саме тому в нашому мовленні необхідно дотримуватись принципу «person first language», тобто пам'ятати, що на першому місці завжди людина, а вже потім її ознака, якщо це необхідно вказати.

Використання правильної термінології стосовно теми безбар'єрності – перший крок до становлення нас як свідомого, толерантного, громадянського суспільства. Саме тому, на мою думку, популяризація «Довідника безбар'єрності» є вкрай важливою, адже 72% респондентів, як показує моє дослідження на тему: «Питання інклюзивності на теренах України – безбар'єрність та способи її досягнення», яке було проведено в межах Київського столичного університету імені Бориса Грінченка, навіть не чули про цей продукт.

Ще одне питання цього опитування виглядало наступним чином: «Як Ви думаєте, скільки людей з інвалідністю проживає у столиці?». Правильний варіант відповіді – «150 тисяч», проте, більша половина (53,8%) респондентів вважає, що кількість людей з інвалідністю в Києві значно менша, ніж це є насправді. Таку невідповідність дійсності можна легко пояснити, а допоможе нам у цьому Олександр Войтенко – освітянин, тренер з прав людини, який взяв участь в освітньому серіалі «Безбар'єрна грамотність» від національної платформи «Дія.Освіта» (Безбар'єрна грамотність, 2021). Войтенко О. розказує, що мав нагоду поставити запитання американському організатору пресконференції, яке полягало в наступному: «Чому так багато людей з інвалідністю у Вашингтоні?». На що американець, спочатку не зрозумівши питання, дуже цікаво відповів: «Ви знаєте, скоріш за все, у нашій країні людей з інвалідністю стільки ж, скільки й в Україні. Скоріш за все, ваші люди з інвалідністю не можуть вийти з дому».

Чергове питання в моєму дослідженні було спрямоване на визначення найбільш критичних, на думку респондентів, бар'єрів для людей з інвалідністю. За результатами опитування ними виявились саме фізичні бар'єри, що не викликало здивування, адже, попри наявність в Україні ДБН (державних будівельних норм), ситуація з доступністю далека від ідеалу. Чому так сталося? По-перше, це спричинено тим, що значна кількість будівель була зведена ще до офіційного прийняття ДБН. По-друге, відсутній ефективний механізм забезпечення дотримання законодавства та притягнення до юридичної відповідальності у разі його ігнорування, що, у свою чергу, заохочує до вчинення порушень.

А от на думку Дарії Коржавіни, ще однієї учасниці вищезгаданого освітнього серіалу, яка являється журналісткою, громадською активісткою

та людиною з порушеннями зору, одним з таких бар'єрів є інформаційний бар'єр. Дарія стверджує: «Візуальна інформація, яка оточує нас на вулиці, у закладах, транспорті, є для нас недоступною. І подолати цей бар'єр допомагає звукова інформація та тактильна. Зокрема, наприклад, вивіски шрифтом Брайля».

Шрифт Брайля – унікальний тактильний рельєфно-крапковий шрифт, названий на честь свого винахідника, який слугує засобом спілкування, освіти та доступу до інформації для мільйонів людей з порушеннями зору.

Луї Брайль родом з невеличкого французького містечка Кувре. Його батько був ливарем, тому, будучи маленьким, він часто грався у батьковій майстерні. Під час однієї з таких розваг стався нещасний випадок: бажаючи пробити дірку в шматку шкіри, він пошкодив око шилом, що спочатку призвело до запалення, а згодом до повної втрати зору у віці п'яти років. Проте це не завадило йому досягти успіхів у школі для сліпих. Хлопчику навіть вдалось удосконалити «нічне письмо» капітана артилерії Шарля Барб'є, створивши спрощену оригінальну систему точкового запису для слабозорих людей, використовуючи шило – те саме знаряддя, через яке він втратив зір у дитинстві (Луї Брайль, 2022).

Технологія шрифту Брайля має безліч застосувань, які стають у пригоді людям з порушеннями зору. Наприклад, автомобільна компанія Ford створила інтелектуальне вікно, яке дає можливість таким людям буквально відчувати на дотик пропливаючі повз краєвиди. Пристрій, який отримав назву Feel The View, має кнопку, натиснувши яку, користувач робить панорамний знімок. Потім фото, тільки монохромне, проєктується на скло. Кожному відтінку сірого відповідає вібрація певної інтенсивності. Саме так незряча людина може «відчути» контури гір. Детальніше про це можна дізнатися за покликанням: <https://youtu.be/CDfqPMmNmmk>.

Цей винахід є наглядним прикладом того, як світ не стоїть на місці, постійно вдосконалюючись та перетворюючись на все комфортніше середовище для кожного з нас.

Україна з кожним днем стає все доступнішою країною для проживання у ній людей з найрізноманітнішими потребами. Проте деякі бар'єри все ще не усунуті. Так хто має бути двигуном безбар'єрності: держава, чи люди?

На нашу думку, що ці процеси є одночасними. Громадські організації та ініціативні громадяни вже давно демонструють свою зацікавленість щодо цього питання, покращуючи ситуацію з доступністю в нашій країні всіма залежними від них способами. Наприклад, в Україні діє платформа «Громадський проєкт», де кожна громада може запропонувати свою ініціативу і взяти участь у формуванні місцевого бюджету саме на ті потреби, які вважає за потрібне.

Держава, своєю чергою, забезпечує нас законодавством, яке відповідає нормам міжнародного права. У квітні 2021 р. була прийнята Велика стратегія з безбар'єрності. Ще з 2009 р. ратифікована Конвенція прав осіб з інвалідністю, де дуже чітко прописано, що таке фізична безбар'єрність, інформаційна безбар'єрність, як усувати стереотипи щодо людей з інвалідністю. Також в Україні діють ДБН.

Справжня безбар'єрність можлива лише тоді, коли суспільство усвідомить важливість рівності та доступності для всіх його членів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безбар'єрна грамотність [Електронний ресурс]. *Дія.Освіта*. 2021. <https://osvita.diia.gov.ua/courses/barrier-free-literacy>
2. Брайль Луї. Сліпий музикант-католик, який винайшов точкове письмо [Електронний ресурс]. *CREDO*. 2022. URL: <https://credo.pro/about-us>
3. Зеленська О. Довідник безбар'єрності [Електронний ресурс]. 2021. URL: <https://bf.in.ua/>

REFERENCE

1. Bezbarierna hramotnist [Elektronnyi resurs]. *Diia.Osvita*. 2021. <https://osvita.diia.gov.ua/courses/barrier-free-literacy>
2. Brail Lui. Slipyi muzykant-katolyk, yakyi vynaishov tochkove pysmo [Elektronnyi resurs]. *CREDO*. 2022. URL: <https://credo.pro/about-us>
3. Zelenska O. Dovidnyk bezbariernosti [Elektronnyi resurs]. 2021. URL: <https://bf.in.ua/>